

DOCUMENTA

V

Ja que en seu Reina pia,
protegiu eixa terra, que amau i us ama tant,
i vostres mans, curulles de gràcies, cada dia,
obriu-les, oh Maria!,
damunt sos fills, com maina de tots béns abundant!
(Chor)

VI

Girau la placidesa
de vostra ullada sobre lo mundial fragor;
com arc del-cel ja brilli en sa rient bellesa,
i sia a l'orfanesa
consol i empar, oh Mare de Consolació!

43.

LA PREHISTORIA del término municipal de San Juan

Extracto de la conferencia del Rdo. P. Miguel Alcover, S. J., en la velada del 20 de enero de 1942

La Prehistoria del término municipal de San Juan es lo que vamos a estudiar ahora. La Historia, los acontecimientos más culminantes, los documentos más interesantes y luminosos que os acaban de exponer, son parte integrante de la *Historia Sanjuanense*, ocurrida durante los postreros siglos. La historia propiamente tal, considerada en su concepto general, es la narración de los hechos humanos consignados en fuentes escritas con algún género de caracteres, sea en papel, en pergamino, piedra o metal, u otras análogas materias. Tales fuentes históricas se remontan, las más antiguas, a los principios del primer milenio antes de J. C. Los pobladores históricos de España por orden de antigüedad son los ligures, iberos, celtas, cartagineses, romanos y los que con ellos tuvieron relaciones comerciales y de colonización, como fueron los fenicios, griegos y cartagineses. Estos son los límites de la Historia; más allá de ellos existieron muchos

pueblos que moraron en la península ibérica y las islas Baleares, y por consiguiente en las tierras de San Juan. De estos antiquísimos *sanjuanenses* nada sabemos consignado expresamente en fuentes escritas, y por tanto plenamente pertenecen al campo de la Prehistoria.

De los sanjuanenses prehistóricos, aunque faltan documentos escritos, abundan vestigios potentes y huellas imborrables de su actividad por muchas centurias desarrollada construyendo talayots y abriendo cuevas en las duras entrañas de estratos calizos. Siete cuevas prehistóricas he visitado en este término municipal, y varios restos de talayots; semejantes vestigios prehistóricos, por orden de antigüedad y repartidos en cuatro períodos consecutivos, son los siguientes: En la *Pleta de Solanda*, tres cuevas con puerta pequeña y todavía posteriormente algo ensanchada; camino de Petra a dos kilómetros de San Juan, dos cuevas semejantes a las anteriores; estas cinco cuevas son los monumentos humanos más antiguos de la localidad. En la Bastida, dos cuevas, una muy pequeña y otra de dilatadas dimensiones y puerta de entrada sumamente anchurosa; ésta al menos es algo menos antigua que las precedentes y pertenece al segundo período. En Son Gil hubo un talayot, entre cuyos abundantes restos recogimos un magnífico cubo de ángulos pulcramente redondeados de significación claramente funeraria. Juntamente con las ruinas dels *Castellots* constituyen el tercer grupo.

En *Carrutxa* se eleva una pequeña colina, en la que se ven dos paredes, una en la cumbre y otra en la ladera; el suelo salpicado de menudos tiestos, unos negruzcos, otros rojizos. Aquí probablemente hubo un talayot, seguramente una mansión romana; es el cuarto grupo, que tiene algo probablemente de prehistórico y lo restante perfectamente histórico.

La prehistoria sanjuanense se ha de estudiar en relación con la mayoricense, y ésta en relación con la continental, ibérica, europea y mundial; la investigación armónica ha dado resultados sorprendentemente lúcidos, tanto más apreciables cuanto más espesas eran la tinieblas sobre este sector del campo prehistórico; las cuevas y los monumentales talayots no eran viviendas ni fortalezas, como muchos habían creído, sino tumbas cuyo único objeto era

contener los restos mortales de los venerandos antepasados; indudablemente son obras arquitectónicas realizadas por la raza dolménica durante su floreciente existencia en las costas mediterráneas y atlántico-europeas, ostentando maravillosas supervivencias del arte neolítico aziliense, y paleolítico. En las pinturas continentales y sobre todo en los grabados mayoricensés se transparenta la vida social, económica y doméstica de tan remotas generaciones. No en las cuevas de San Juan, por no permitirlo la dureza de la piedra caliza en que se excavaron, sino en otras de los términos municipales de Petra, Manacor, San Lorenzo y Santanyi, se ven grabados que representan gráficamente el amor de los padres a sus hijos, apareciendo la madre con los brazos extendidos cobijando a sus hijitos. Los restos de la actividad de tan antiquísimas generaciones, todos tienen el carácter indeleble de monumentos funerarios; el amor a los muertos era general e intensísimo, lógica prolongación del amor que entre sí se profesaban los vivos: el amor de los hombres entre sí, al hacerse extensivo a los muertos, es una prueba reveladora de honda espiritualidad, porque implica la ahincada creencia en la inmortalidad del alma y el sentimiento de la hermandad entre los individuos del género humano. El cristianismo divinizó estos amores; los sanjuanenses sintieron y practicaron estos amores, según lo atestiguan las cuevas y los restos de talayots todavía subsistentes entre nosotros.

44.

SÍNTESIS DE LO COL·LECCIONAT EN « DOCUMENTA »

Llegit en la vetlada històrico-literària de 20 de
gener 1942

per Ramon Gayà Galmés, Prev.

Quan per la festa de Sant Marc, que amb tanta solemnitat celebra la vila reial de Sineu, vaig assistir a la vetlada històrico-literària, que anualment organisen els amadors de la història i belleses d'aquell poble, i vaig veure que quasi tot, entusiasta i patriòtic, s'associava an aquell acte cultural patrocinat per les persones més caracterisades; que la joventut estudiosa pre-

sentava i llegia valiosos treballs sobre temes locals; que les notes harmonioses de l'himne sineuer cantat per ajustada massa coral feien vibrar de lirisme i emoció tots els presents, i que el fill més destacat de Sineu, l'autoritat primera eclesiàstica de Mallorca després de l'episcopal, ànima d'aquell certamen històrico-literari, rodetjat de les autoritats, anava evocant fets interessantíssims de la història de Sineu per ensenyança de la generació present i futura, i alabava la religiositat i devoció escol·lides dels avantpassats sineuers, tenc que confessar que sentia com una enveja santa a aquell poble, participava del seu entusiasme i me deia: aquest poble va ésser gran i molt distingit per los reis de Mallorca, i és digne d'ésser gran perquè gran és l'amor que li tenen els seus fills, que li han consagrat un dia cada any per glorificar i exaltar la seva història.

I si aquella visió era per mi tan fascinadora que encara la record amb vertadera fruïció, deduïu la joia i exultació que omplirà mon cor i l'ercís que tindrà per mi la festa d'avui, de glorificació del nostre poble, de la nostra Mare de Déu de Consolació, del nostre Patró el Sant Precursor, del Vble. Fra Lluís Jaume, evangelisador de la fe i cultura hispana, martirisat a Sant Diego de Califòrnia; dels nostros honorables jurats, consellers i batles reials tan religiosos i benefactors dels santjoaners humils; de tot lo nostre digne de lloança i que mereix quedar escrit dins la nostra història per ésser ensenyança de la vida, com diu Ciceró, i exemplar de ciutadania.

Jo no puc menys d'agrair de bon cor la presència de tots els qui han vingut a honrar-nos; al M. Ilustre Senyor Vicari General qui en moltes ocasions ens ha servit de guia pel camí escabrós de les investigacions històriques i que és el nostre Mecenat; al Magnífic Ajuntament qui ha organitzat aquest festival; als nostros estimats col·laboradors que nos dirigiran la seva paraula; a D Josep Rosselló, Director de la escola graduada de Llevant de la Ciutat, qui, duit del seu amor a Sant Joan, va compondre i li dedicà els himnes que sentiu cantar en aquest acte, himnes que amb tanta maestria acompanya al piano la distingida senyoreta Francisca Matas Bauçà; i als meritíssims conreadors de les lletres i antiquitats històriques,

que formen la vasa d'or del present quadre, encara que pagès i d'aficionat.

També he de retre un tribut d'agraïment al benvolgut amic Don Cosme Bauçà de Felanitx, prevere, descendent de Sant Joan, qui ens mogueu i quasi obligà, fent-nos regal dels fragments històrics de la vila de Sant Joan, a que els seguíssem i augmentàssem. Els seus setanta i més anys l'han aturat de venir a acompanyar-nos. Plau-me enviar-li un homenatge de consideració i afecte.

I ara vos faré una brevíssima memòria dels documents col·leccionats durant el mig any de la nostra tasca pro història, en DOCUMENTA.

Creació de la nostra parròquia.

En terres de Solanda, al voltant del pujol de Consolació, existia, pocs anys després de la Reconquesta, una capella dedicada al gloriós Sant Joan Baptista; don Ramon Berga en son testament de l'any 1249, com assegura la Miscelània d'En Pasqual, fa un llegat a l'església de Sant Joan de Sineu. Aquesta capella és creada església parroquial amb tots els drets i privilegis de les parròquies de Mallorca i separada de la de Santa Maria dels Angels de Sineu per decret del Rm. Bisbe de la diòcesis mallorquina Ponç del Jardí, dat a 4 d'octubre de 1298. Causa de dividir la parròquia de Sineu en dues fou la grandària que hauria tenguda una sola. (1)

La parròquia se muda.

Aqueixa primera església parroquial, per comoditat de la població que anava augmentant, se traslladà a terres de Sa Bastida, allà on està actualment. Consta per un document de 23 d'octubre de 1416, firmat pel Rm. Bisbe Dr. Lluís de Prades en què dona permís als habitants de Sant Joan de Sineu, per aixecar un nou temple parroquial allà on convengui a la població i mana a tots els rectors de Mallorca que sempre que siguin requerits, des de la trona exhortin sos filigresos a donar almoines per aquella nova església i amb mires sempre a aconseguir la vida eterna. Concedeix també, als que facen almoines, 40 dies d'indulgència. (2)

(1) *Documenta*, n.º 3, pàg. 3.

(2) *Documenta*, n.º 16 B, pàg. 30.

Sant Nofre de Sa Bastida.

En la fetxa damunt dita, el mateix senyor Bisbe concedeix al superior dels ermitans de Sant Nofre de Sa Bastida de Sant Joan de Sineu, Bartomeu de Bernet, i li dona facultat a ell i als altres ermitans, que puguin elegir un sacerdot apte, tant secular com regular, i aquest dins o fora de dita ermita els escolti en confessió, els absolgui dels seus pecats i els imposi penitències saludables. (3)

Estat religiós del poble a la darreriu del segle XVI.

Els consells d'aquest temps estan aromats d'esperit religiós i proselitista. En el de dia 11 de febrer de 1570, el jurat major Antoni Alcover diu que voldrien sermonador per la coresma als capvespres, i demana si tendran a bé que tenguin sermonador. Se vota que sí.

El de dia 21 de maig acorda que per la festa de Sant Joan tenguin sermó i trompes, i si no hi haurà sermó, que no hi hagi trompes de ninguna manera. Per *sermó* s'entenia la festa d'església, i per *trompes* la festa profana (corregudes, ball, músiques, etc.).

En el de 21 de juny diu el jurat Rafel Salom que el jubileu està publicat pel Vicari i que tenen necessitat de confessos per quant el vicari és tot sol i no pot dar recapte a tota la gent, i nosaltres no voldríem tenir càrrec si romangués gent sense confessar. S'acorda cercar confessos. Glòria als honorables jurats, tan pietosos! (4)

Custòdia per a la parròquia.

El Dr. D. Joan Nascio, prevere i rector de la vila, i el senyor Antoni Cuchieri, pesador reial, fan el contracte següent: Don Antoni Cuchieri ha de fer i entregar al rector una custòdia de plata i daurada segons dibuix presentat, i el rector, per feina i bestretes, li ha de donar, en dues partides, trescentes setanta sis lliures moneda de Mallorca. Firmen les dues parts la present a Palma, dia 22 de juliol de 1805. (5)

(3) *Documenta*, n.º 16 A, pàg. 29.

(4) *Documenta*, n.º 13, pàg. 23.

(5) *Documenta*, n.º 23, pàg. 44.

Festes per la Immaculada

Sant Joan celebrà grans festes amb motiu d'haver declarat el Papa Pius IX dogma de fe que Maria Santíssima fou concebuda immaculada. Se'n feren tres dies de festa amb lluminàries, focs artificials i arcs de triomf. Se començà amb una processó que traslladà una bellíssima imatge de la Verge Santíssima adornada d'or i pedreria, des de la casa d'En Fiol a la parròquia vestida de festa i resplendent de llum, i la posaren damunt un trono format d'un nigul de relleu qui tenia per fondo riquíssim tapís, i al voltant 150 ciris encesos i 730 atxes dins l'església. Se cantaren completes, s'oficiaren misses solemníssimes a tota orquesta i se pronunciaren sermons eloqüents per D. Gabriel Ribes i altres oradors sagrats. Se feren almains als pobres i se regaleren dos vestits complets a dos al lots els més adelantats en la doctrina cristiana. (6)

Sermó de la Mare de Déu de Consolació

Discurs històric que predicà en el seu Oratori dia 20 abril de 1941 el Rd. P. Rafel Ginard Bauçà de la T. O. R. (7)

Campanes

A les darreries del segle XVI i començant el XVII, trobam varies actes referents a les campanes de la parròquia. S'adoban campanes rompu- des en el nostro mateix poble, se puguen campanes dalt el cor, s'ajusten contractes amb mestres campaners per refondre campanes, i un d'ells és per valor de més de quatrecentes lliures, etc. Recordarem un consell que posa de relleu l'energia dels nostros jurats i la devoció que el poble tenia a les campanes. El Senyor Rector Pere J. Gayà i jurats donen compte al consell que tenen entès que han arribats ministres de la cort eclesiàstica amb manament, baix de pena d'excomunió et àlias, que els donin la campana major que tenim en el campaner, i per unanimitat diuen, resolen i determinen tots, que la campana no es deu tocar del campanar, perque és molt bona i en tenim necessitat per tocar *santos* i migdia, els oficis divinals, tocar

(6) *Documenta*, n.º 26, pàg. 49.

(7) *Documenta*, n.º 20, pàg. 34.

a morts i en particular per la molta devoció que li tenim per tocar-la quan fa mal temps, que en tocar-la, el mal temps passa i tenim bon temps... i per això donam ordre, força i poder als jurats, que vagen a la Ciutat de Mallorca per defensar dita campana, i per defensió d'aquella tenguin ple poder de gastar fins a cinc-centes lliures moneda de Mallorca. (8)

Bendició d'una Creu de terme.

Solemniament se beneí una Creu de terme posada en el creuer dels camins de Petra i Son Baró, votada pel vesí Guillem Gayà Reüll. Féu la benedicció el Rd. D. Francesc Mas, Arxipreste de Manacor i Ecònom de Sant Joan, i foren padrins els fills del donant, Guillem i Margalida. Assistí al dit acte religiós bona part del poble, i el Superior del Convent de les Llagues de Sant Francesc de Ciutat va predicar fervorosa plàtica. (9)

Casa Rosselló.

Quedà extingida amb dona Catalina Rosselló de Fernández. A l'arxiu particular de dita casa, ara Fernández, se conserva un document «còpia», dat en el castell reial de Perpinyà a 13 de les kalendes de juliol de 1327 pel rei Jaume III, i autorisat pel seu oncle i tutor don Felip, concedint a Ferrer Rosselló el privilegi militar a ell i a sos descendents varons, amb tota classe de franqueses, immunitats i llibertats. Creim que dit Ferrer Rosselló sigui el cap de dita família Rosselló del nostro poble per haver estat dit Rosselló dels francs i haver aprofitat dit document D. Marian Rosselló de l'esmentada casa per pledejar, perque l'afavoria. La casa Rosselló ha donat fills distingits a l'Església i a la Pàtria. (10)

També hi trobam una informació de noblesa rebuda per part d'Elisabet Gayà, viuda, tutora i curadora de Mateu Rosselló son fill, en 28 de febrer de 1788. Conté unes declaracions interessantíssimes que no ressenyarem en obsequi a la brevedat. (11)

(8) *Documenta*, n.º 21, pàg. 41.

(9) *Documenta*, n.º 4, pàg. 4.

(10) *Documenta*, n.º 6, pàg. 7.

(11) *Documenta*, n.º 11, pàg. 17.